

KONRAD GESSNER (1516-1565) L'HUMANISME NATURALISTA

Criat en una família molt afe-rrissada a l'univers del protestantisme reformista, Konrad Gessner es va veure encaminat cap a la teologia en la seua ciutat natal de Zuric per iniciativa paterna, però només va escapar de la tutela familiar, va endin-sar-se, com a bon humanista, en l'estudi de les llengües clàssiques i la medicina a Bruixes, París i Basilea, on es va doctorar el 1541. Tanta i tan bona reputació va assolir que el municipi de Berna li va oferir aviat una càtedra de grec a la nova Acadèmia de Lausana, que va ocupar entre 1537 i 1540.

Seguint les recomanacions del seu amic Christoph Cluser, aleshores metge principal de la ciutat de Zuric,

«LA SEUA "OPERA BOTANICA" INCLOÏA UNES 1.500 PLANTES I EXPRESSAVA LA IMPORTÀNCIA QUE GESSNER ATORGAVA A LES ESTRUCTURES FLORALS COM A ELEMENT FONAMENTAL PER ESTABLIR UNA SISTEMÀTICA PER A LA CLASSIFICACIÓ DEL MÓN VEGETAL.»

Gessner es va traslladar a Montpeller amb la intenció d'aprendre botànica, iniciant així una etapa de perpetu viatger, encara que va fixar la seua residència a Zuric, on fou professor de física al Carolinum, nomenat metge principal i més tard *canonicus*, responsabilitats que li van reportar una situació econòmica molt favorable. Gessner acostumava a fer viatges d'observació de la

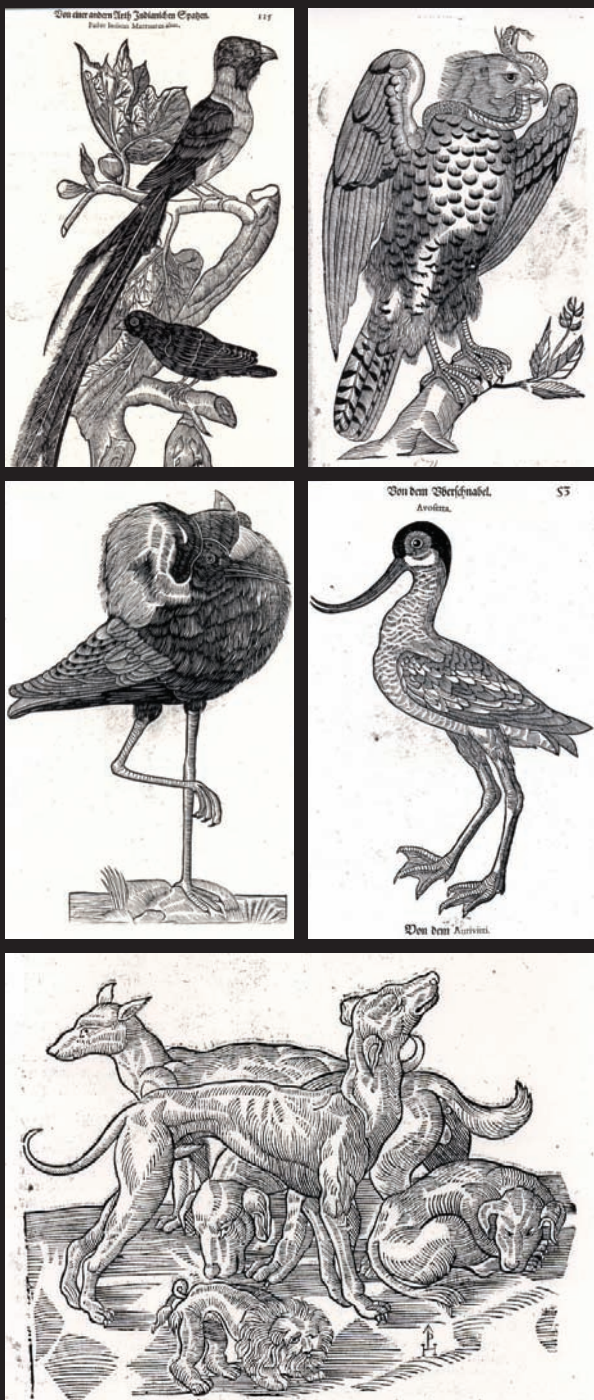
natura durant la temporada estival pels Alps i la costa adriàtica, i a partir d'aquestes excursions naturalistes va reunir els primers materials per als seus tractats de botànica i zoologia. L'epidèmia de pesta que va assolir Suïssa el 1565 li va causar la mort quan encara no havia fet els cinquanta anys, acabava d'incorporar-se a la noblesa i duia una intensa vida de treball científic.

La dimensió humanista de l'obra de Gessner ve marcada per dues línies característiques: les llengües clàssiques i les ciències de la natura. El 1535 va compilar un diccionari grecollatí, va publicar diversos tractats filològics, i entre 1537 i 1540 ensenyava grec a Lausana. En aquest domini, la seua obra més ambiciosa fou una *Bibliotheca Universalis* (1545-1555) en quatre volums feta a partir d'una amplíssima tasca de recopilació de les dades que li enviaven acadèmics de tot el món. La *Bibliotheca* de Gessner marca una fita en la història de l'erudició biobibliogràfica europea. Incloïa un inventari en llatí, grec i hebreu de tots els autors que havien viscut des de l'Antiguitat fins a mitjan segle XVI amb una referència explícita a la seua obra escrita. Gessner hi va afegir el 1548 una segona part inacabada que portava per títol *Pandeclarium sive partitionum universalium... libri XXI*. A l'any següent, la *Bibliotheca Universalis* va rebre un tractat de teologia, mentre que la penúltima part, que Gessner havia reservat per a l'*opera mèdica*, no va publicar-se mai. Fidel fins a l'última etapa de la seua vida a la vocació filològica, el 1555 va publicar *Mithridates de differentis linguis*, una revisió de les 130 llengües conegudes amb una pregària en vint-i-dues llengües.

No obstant aquesta dedicació erudita, pròpia de l'interès per compendiar un coneixement que en el seu temps creixia espectacularment impulsat per l'expansió

Konrad Gessner (1516-1565).

«PER LA SEUA "HISTORIA ANIMALIUM"
 ALGUNS EL CONSIDEREN NO SOLS UN
 REFERENT FONAMENTAL EN LA HISTÒRIA
 DE LA ZOOLOGIA I L'ANATOMIA
 COMPARADA, SINÓ TAMBÉ UNA ESPÈCIE
 DE FUNDADOR DE LA VETERINÀRIA»

colonial europea per tot el món, el principal interès de Gessner era la investigació i descripció de la natura. Durant tota la seua vida va treballar en l'elaboració del més ambiciós i monumental tractat d'història natural projectat en el Renaixement. La seua *Opera Botanica* va publicar-se en dos volums entre 1551 i 1571, una part després de la seua mort. Incloïa unes 1.500 plantes i expressava la importància que Gessner atorgava a les estructures florals com a element fonamental per establir una sistemàtica per a la classificació del món vegetal més acurada que el tradicional esquema taxonòmic de Teofrast. La seua proposta prenia en consideració la floració o la no floració de les plantes i l'existència de vascularització, entre d'altres trets. També va esbrinar la importància de les llavors, una aportació reconeguda més tard per Linné. Una dècada abans havia publicat un *Enchiridion historiae plantarum* i un *Catalogus plantarum* (1542), que va veure la llum en quatre idiomes.

Però la seua obra zoològica, editada sota el nom aristotèlic d'*Historia Animalium* (1551-1558) és la que va despertar més reconeixement i admiració per la seua magna obra de naturalista. Es tracta d'un treball monumental que abraça més de 4.500 pàgines, en quatre volums dedicats a quadrúpedes, aus i peixos, on no sols descriu la morfologia animal, sinó que també incorpora aspectes de la fisiologia i la patologia, els usos en medicina, les virtuts morals dels animals i les referències històriques a cadascun d'ells. Encara que la concepció del tractat és antiga i té una estructura descriptiva alfabètica típica dels tractadistes medievals, la *Historia Animalium* de Gessner és el punt de partida de la zoologia moderna. La col·laboració artística de gravadors tan reputats com Albrecht Dürer aporta a més un element estètic de gran interès a la zoologia de Gessner. Alguns el consideren per això no sols un referent fonamental en la història de la zoologia i l'anatomia comparada, sinó també una espècie de fundador de la veterinària.

Gessner no era aliè a les preocupacions científiques del seu temps i per això va dedicar també atenció a l'estudi dels fòssils i a la paleontologia, on els naturalistes buscaven la clau de la creació del món i el seu origen. Els seus tractats són els primers a incloure il·lustracions cristal·logràfiques. Ha passat a la memòria col·lectiva dels seus paisans com un amant de la natura i del muntanyisme, que exposa en una carta al seu amic J. Vogel, on li explica el seu amor per la muntanya i la seua intenció d'escalar-ne almenys una l'any no sols per herboritzar, sinó també per fer exercici físic. El naturalista suís constitueix el màxim exponent de l'humanisme naturalista del Renaixement.

JOSEP L. BARONA

Catedràtic d'Història de la Ciència, Universitat de València